

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ (ВІЛЬНИХ) ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН І ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 9, с. 129–132

Спеціальні (вільні) економічні зони (С(В)ЕЗ) створюються в Україні відповідно до Закону України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон". Така зона визначає частину території України, на якій діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування й дії чинного законодавства, що передбачає запровадження пільгових митних, валютно-фінансових, податкових та інших умов для економічної діяльності вітчизняних та іноземних юридичних і фізичних осіб.

Згідно із законом метою створення С(В)ЕЗ вважається залучення іноземних інвестицій, нарощування обсягів експорту товарів і послуг, а також збільшення обсягу поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції. Як напрям прискорення соціально-економічного розвитку України створення і діяльність С(В)ЕЗ передбачає залучення нових технологій, ринкових методів господарювання, розвиток інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів.

У Концепції створення спеціальних (вільних) економічних зон, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України у 1994 р., було визначено загальні принципи та стратегію розвитку С(В)ЕЗ як інструменту досягнення відкритості економіки України зовнішньому світу і стимулювання міжнародної економічної співпраці на основі залучення іноземних інвестицій [3].

На початок 2003 р. в Україні створено 11 С(В)ЕЗ і запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності на 66 територіях пріоритетного розвитку (ТПР) у 9 регіонах країни, а також створено 8 технопарків. Територія пріоритетного розвит-

ку — це спеціально визначена частина території держави (як правило, вона збігається з межами існуючих адміністративно-територіальних утворень), на якій вводиться спеціальний (пільговий) режим інвестиційної діяльності, спрямований на залучення інвестицій і забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

Загальна площа, на яку поширюється спеціальний правовий режим діяльності С(В)ЕЗ та ТПР, становить 63,6 млрд кв. м, або 10,5 % усієї території України, у тому числі С(В)ЕЗ — 1,2 млрд кв. м, або 0,2 % території України та ТПР — 62,4 млрд кв. м, або 10,3 % території України. Зазначені зони і території створено у 12 з 24 адміністративних областей України (50 %) і в 41 адміністративному районі з 480 (8 %). В умовах діяльності С(В)ЕЗ і ТПР розвивається 58 міст України.

Право на користування пільгами отримують лише ті суб'єкти підприємницької діяльності, які відповідають галузевим пріоритетам, пройшли конкурсний відбір, підписали угоду з уповноваженим органом управління С(В)ЕЗ або ТПР і прийняли рішення здійснювати узгоджений інвестиційний проект.

За даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України станом на 1 липня 2002 р. органами управління С(В)ЕЗ і ТПР затверджено 516 інвестиційних проектів загальною кошторисною вартістю понад 2,2 млрд дол. США. За прогнозами у період до 2010 р. на всіх С(В)ЕЗ і ТПР передбачається залучити інвестицій на суму 15,8 млрд дол., у тому числі у С(В)ЕЗ — 2,4 млрд дол., а для ТПР — 13,4 млрд дол.

Прогнозна кількість збереження діючих та створення нових робочих місць за всіма С(В)ЕЗ і ТПР України становить 381 тис., у тому числі С(В)ЕЗ — 85 тис., ТПР — 296 тис.

Станом на 1 липня 2002 р. у С(В)ЕЗ і ТПР залучено 788,7 млн дол., що становить 35,4 % загальної кошторисної вартості інвестиційних проєктів. За перше півріччя 2002 р. завдяки реалізації інвестиційних проєктів підприємства С(В)ЕЗ і ТПР виробили продукції (робіт) та надали послуг на суму понад 3,5 млрд грн, у тому числі 945 млн грн (27 %) — на експорт.

Уперше результати діяльності всіх С(В)ЕЗ і ТПР України за період їх функціонування, а також за 1997–2000 рр. та прогноз на 2001–2004 рр. було зафіксовано за такими напрямками:

- *інвестиційна діяльність* (загальний обсяг залучення інвестицій, у тому числі за галузями економіки);
- *інноваційна діяльність* (впровадження інноваційних проєктів, у тому числі у сфері охорони здоров'я);
- *виробнича діяльність* (загальний обсяг виробництва продукції — товарів, робіт, послуг, у тому числі надання послуг з доставки, зберігання, доробки, експортно-імпорتنних і транзитних вантажів);
- *зовнішньоекономічна діяльність* (загальний обсяг експорту, імпорту, транспортних послуг, у тому числі відправлених експортних вантажів, прийнятих імпорتنних вантажів, транзиту вантажів);
- *діяльність у сфері охорони здоров'я, туризму та рекреації* (створення, модернізація або реконструкція закладів оздоровлення та відпочинку; загальна річна кількість туристів і рекреантів, у тому числі іноземних; обсяг реалізації послуг з лікування та оздоровлення);
- *зайнятість і доходи населення* (загальна кількість новостворених робочих місць, у тому числі для працевлаштування шахтарів; загальна кількість збережених робочих місць, у тому числі для працевлаштування шахтарів);
- *розрахунки з бюджетом* (загальний обсяг отриманих пільг з оподаткування, у тому числі податки на прибуток підприємств, на додану вартість, ввізне мито; загальний обсяг нарахування до бюджету податків, зборів та інших обов'язкових платежів, у тому числі податки на прибуток підприємств, на додану вартість, прибутковий податок з громадян; загальний обсяг зборів (внесків) до державних цільових фондів, у тому числі на загальнообов'язкове державне

соціальне страхування, на обов'язкове державне пенсійне страхування, на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття);

- *реалізація екологічних програм* (обсяг коштів, крім коштів бюджету, спрямованих на відновлення земель, що порушені техногенним впливом гірничо-хімічного виробництва; обсяг коштів, крім коштів бюджету, спрямованих на відтворення безпечного виробничого середовища в зоні радіаційного забруднення).

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2001 р. "Про порядок проведення аналізу результатів функціонування СЕЗ і ТПР" визначено перелік показників для оцінки ефективності діяльності кожної окремої СЕЗ і ТПР, тобто передбачено індивідуалізований підхід.

Спробу виконати порівняльний аналіз окремих показників функціонування окремих СЕЗ, орієнтованих на виробництво та експорт, було здійснено в Інституті реформ з використанням таких запропонованих критеріїв: залучено інвестицій на одне новостворене робоче місце (тис. дол. США); частка експорту в загальному обсязі реалізованої продукції (%); співвідношення наданих пільг і бюджетних надходжень (застосовується через 3 роки з початку створення СЕЗ); відношення реалізації продукції до освоєних інвестицій. При цьому спеціальні економічні зони за функціональними типами було згруповано за такими ознаками: комплексні виробничо-експортні зони; рекреаційні зони; митні та транзитні зони; за визначеними критеріями було регламентовано мінімально допустиме значення кожного [2].

Ефективність функціонування СЕЗ оцінювалась так, що недосягнення мінімально допустимої кількісної межі (рівня відповідного критерія-показника) засвідчує про наявність негативних тенденцій у визначених правовим режимом звітних періодах, що потребує вжиття певних заходів з боку державних інституцій (аж до розгляду питання про дострокове припинення функціонування такої СЕЗ/ТПР).

Як продовження розвитку методичного забезпечення аналізу, прогнозу та експертної оцінки результатів функціонування СЕЗ і ТПР пропонуються наведені далі система показників і методичний підхід до оцінки ефективності фінансової діяльності С(В)ЕЗ і ТПР.

По-перше, показники групуються за певними ознаками (кібернетичний підхід) на такі:

- вихідні;
- результативні;

- аналітичні;
- нормативно-довідкові (еталонні);
- ефективності.

По-друге, показники визначаються виходячи з їх причинно-наслідкових зв'язків і зумовлюючих факторів, а також пропорцій у використанні податкових пільг на виробничий та соціальний розвиток, на підвищення заробітної плати робітників, на створення виробничої та соціальної інфраструктури.

Вихідні показники:

- *потенціалу С(В)ЕЗ/ТПР* (кількість діючих підприємств, робочих місць; затверджених інвестиційних проектів; кошторисна вартість затверджених проектів; кількість нових і збережених робочих місць згідно з бізнес-планами);
- *діяльності С(В)ЕЗ/ТПР* (рівень використання виробничих потужностей; “навантаження” на одне робоче місце; обсяг фактично залучених інвестицій та їх частка у кошторисній вартості проектів).

Результативні показники:

- *проміжні* (кількість фактично збережених і створених нових робочих місць; загальний обсяг і структура освоєних інвестицій, у тому числі обладнання, сировина, кошти; загальний обсяг реалізації продукції, товарів, послуг, у тому числі на експорт; структура залучених інвестицій за видами економічної діяльності);
- *кішцеві* (загальний обсяг бюджетних надходжень від реалізації інвестиційних проектів, у тому числі податок на прибуток, з нього до місцевих бюджетів податок на додану вартість, прибутковий податок з громадян; загальний обсяг внесків у державні цільові фонди, у тому числі на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, на обов'язкове державне пенсійне страхування, на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття).

Аналітичні показники:

- рівень виконання передбачених проектами показників залежно від рівня виконання інвестиційних зобов'язань;
- навантаження на одне робоче місце, проект, підприємство;
- середня заробітна плата працівників С(В)ЕЗ/ТПР, району, області, республіки;
- заборгованість підприємств С(В)ЕЗ/ТПР за сплатою до бюджетів та за заробітною платою працівників;
- обсяг і структура використання податкових пільг (на виробничий, соціальний розвиток, на підвищення заробітної плати працівників, на

створення виробничої та соціальної інфраструктури);

- частка податкових пільг (умовно нарахованих платежів) і надходжень до бюджетів у показниках валової доданої вартості регіону та валового внутрішнього продукту країни.

Нормативно-довідкові (еталонні) показники:

- *показники — стимулятори розвитку* (за методологією розрахунку регіонального Індексу людського розвитку — ІЛР);
- *показники — дестимулятори розвитку* (за методологією розрахунку регіонального ІЛР);
- *еталонні співвідношення динаміки відповідних показників* (за критеріями оцінки локальних складових та ефективності загалом).

Показники ефективності:

- *госпрозрахункові* (сальдо податкових пільг і надходжень до бюджетів з урахуванням надходжень до Пенсійного фонду; сальдо експортно-імпорتنних операцій з урахуванням податку на додану вартість, що відшкодовується з державного бюджету; сальдо дебіторської та кредиторської заборгованості; собівартість продукції, продуктивність праці, рентабельність виробництва);
- *регіональні* (співвідношення сплати до державного та місцевих бюджетів; частка відрахувань підприємств у загальному обсязі надходжень до місцевих бюджетів; співвідношення середньої заробітної плати робітників підприємств із середніми показниками району та області);
- *бюджетні* (співвідношення обсягів фінансових ресурсів на розвиток інфраструктури регіону з обсягами залучених інвестицій; співвідношення надходжень до державного та місцевих бюджетів з надходженнями до державних цільових фондів);
- *народногосподарські або загальнонаціональні* (співвідношення в динаміці валового внутрішнього продукту країни та валової доданої вартості регіону; обсягів реалізації продукції підприємств С(В)ЕЗ/ТПР з обсягами залучених інвестицій; чисельності нових та збережених робочих місць; податкових пільг (умовно нарахованих платежів) і надходжень до бюджетів; надходжень до бюджетів і державних цільових фондів).

Отже, на основі експертного аналізу результатів апробації запропонованих показників можна якісно спроектувати та кількісно визначити еталонні рівні показників і співвідношення в динаміці для оцінки ефективності фінансової діяльності С(В)ЕЗ/ТПР (за їх функціональними типами).

Література

1. *Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан // ПРООН / РВПС України НАН України.* — К.: СПД Савчина, 2002. — 124 с.

2. *Спеціальні економічні зони і території пріоритетного розвитку як інструмент інвестиційної політики //*

Економічні есе. Вип. 4(15). Інвестиційний рейтинг регіонів України у I півріччі 2002 р. — К.: Вид-во Ін-ту реформ, 2002. — С. 39–46.

3. *Спеціальні правові режими інвестиційної діяльності в регіонах України // Економічні есе. Вип. 7. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України у I півріччі 2000 р.* — К.: Вид-во Ін-ту реформ, 2000. — С. 55–72.